

DOI: 10.33270/05267202.17

УДК 340.12:17:351.74

ПЕТРОВА Ганна*

кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5964-1473>

Деонтологічний та етичний виміри професійної поведінки правоохоронця

Анотація. У статті досліджено проблему співвідношення деонтологічного й етичного вимірів професійної поведінки правоохоронця в умовах сучасних трансформацій публічного управління. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання обмеженості наявних підходів до пояснення професійної поведінки, які здебільшого зосереджуються або на нормативно закріплених вимогах, або на ціннісних орієнтаціях, залишаючи поза увагою механізми переходу від норм і переконань до реально здійснюваної дії. Метою статті є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку деонтологічного й етичного вимірів професійної діяльності правоохоронця, виявлення їх аналітичних меж і розроблення підходу до пояснення механізмів формування сталої поведінкової практики. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід; методи теоретичного аналізу й синтезу, системного та порівняльного аналізу, концептуального моделювання та інтерпретації. У результаті дослідження встановлено, що деонтологічний підхід забезпечує нормативну визначеність і передбачуваність професійної поведінки, однак не пояснює внутрішніх механізмів її реалізації, натомість етичний вимір розкриває значення ціннісної орієнтації та усвідомленого вибору, але не гарантує їх сталої поведінкової інкорпорації. Обґрунтовано, що доброчесність як інституційно закріплений критерій належної поведінки не вичерпує її морального змісту та не забезпечує відтворюваності у практиці. Доведено доцільність вивчення професійної поведінки у межах етичної інфраструктури як системного утворення, що поєднує нормативні, ціннісні та поведінкові компоненти. Наукова новизна дослідження полягає у введенні аналітичного поняття особистісної узвичаєної саморегуляції як механізму, що забезпечує тривале збереження належних моделей поведінки, їх передбачуваність і стійкість до змін у різних ситуаціях професійної діяльності.

Ключові слова: деонтологія; професійна етика; етична інфраструктура; особистісна узвичаєна саморегуляція; доброчесність; довіра.

Історія статті:

Отримано: 23.02.2026

Прийнято: 13.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Петрова Г. Деонтологічний та етичний виміри професійної поведінки правоохоронця. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 156–170. DOI: 10.33270/05267202.17

*Відповідальний автор

© Петрова Г., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Сучасний етап розвитку публічного управління в Україні, зокрема у сфері правоохоронної діяльності, вирізняється підвищеною увагою до проблеми якості професійної поведінки суб'єктів владних повноважень, що зумовлено не лише необхідністю забезпечення ефективності виконання службових функцій, а й потребою формування довіри до інституцій як ключової умови стабільності системи публічної безпеки. У цьому контексті питання нормативної визначеності, етичної обґрунтованості та фактичної реалізації професійної поведінки набувають особливої актуальності, оскільки саме на перетині цих вимірів формується реальна практика взаємодії між державою та суспільством.

Попри наявність значного наукового доробку у сфері деонтології, професійної етики й теорії доброчесності, сучасні дослідження переважно зосереджені на окремих аспектах цієї проблематики, що призводить до фрагментарності її теоретичного осмислення. Нормативно-деонтологічний підхід забезпечує формалізацію вимог до професійної поведінки, однак не пояснює механізмів їх реалізації. Етичний підхід акцентує на ціннісних засадах діяльності, проте не гарантує їх сталої поведінкової інкорпорації. Інституційне розуміння доброчесності дає змогу фіксувати відповідність стандартам, але не вичерпує внутрішніх підстав дії. У зв'язку з цим виникає потреба у розширенні аналітичної оптики дослідження шляхом поєднання деонтологічного, етичного та праксеологічного рівнів аналізу професійної діяльності правоохоронця, а також у виявленні механізмів переходу від нормативного припису й етичного усвідомлення до сталої поведінкової практики. Особливого значення у цьому контексті набуває поняття етичної інфраструктури як системного утворення, що інтегрує формальні й неформальні механізми регуляції поведінки, а також категорія довіри як індикатора ефективності її функціонування.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку деонтологічного й етичного вимірів професійної поведінки правоохоронця, виявлення обмежень їх окремого застосування та розроблення аналітичного підходу до пояснення механізмів переходу від норм і цінностей до сталої поведінкової практики. Для досягнення поставленої мети передбачено: проаналізувати деонтологічний та етичний виміри професійної діяльності; уточнити зміст понять професійної етики, доброчесності та етичної інфраструктури; обґрунтувати необхідність введення категорії особистісної узвичаєної саморегуляції як механізму стабілізації поведінки; розкрити роль довіри як соціального індикатора ефективності професійної діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі інтеграції нормативно-деонтологічного, етичного та праксеологічного підходів до аналізу професійної діяльності правоохоронця, а також у

введенні аналітичного поняття особистісної узвичаєної саморегуляції, що надає можливість пояснити механізми тривалого збереження належних моделей поведінки в умовах варіативності професійних ситуацій.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує положення філософії права, прикладної етики, теорії публічного управління та соціології. Така інтеграція зумовлена складністю предмета дослідження, який охоплює нормативний, етичний і праксеологічний виміри професійної діяльності правоохоронця, а також їхній взаємозв'язок із соціальними процесами формування довіри.

У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема використано методи теоретичного аналізу та синтезу, що дали змогу узагальнити наукові підходи до розуміння деонтології, професійної етики, теорії доброчесності та етичної інфраструктури, а також виявити їхні концептуальні межі й точки перетину. Метод порівняльного аналізу забезпечив можливість зіставлення концептуальних моделей професійної поведінки у вітчизняному та міжнародному науковому дискурсі.

Системний метод використано для розгляду професійної діяльності правоохоронця як цілісної структури, у межах якої взаємодіють нормативні приписи, ціннісні орієнтації та поведінкові практики. Це дало змогу обґрунтувати поняття етичної інфраструктури як системного утворення та визначити її місце у формуванні довіри як соціального індикатора.

Метод концептуального моделювання застосовано для введення та обґрунтування аналітичного поняття особистісної узвичаєної саморегуляції, яке визначено як праксеологічний механізм переходу від нормативного припису й етичного усвідомлення до сталої поведінкової практики. У цьому контексті дослідження має теоретико-пояснювальний характер і спрямоване на побудову узгодженої моделі професійної поведінки.

Окреме значення має метод інтерпретації, який дав можливість з'ясувати зміст ключових категорій дослідження – деонтології, професійної етики, моральності, доброчесності, довіри – у їхньому взаємозв'язку та функціональному навантаженні. Застосування цього методу забезпечило можливість уникнути редукції аналізу до окремих аспектів і зберегти цілісність дослідницької оптики.

Емпіричну основу дослідження становлять результати соціологічних досліджень, зокрема дані національних опитувань і міжнародних проєктів, що дають змогу оцінити рівень довіри до правоохоронних інституцій і характер ціннісних орієнтацій у суспільстві. Використання цих матеріалів має ілюстративно-аналітичний харак-

тер і спрямоване на співвіднесення теоретичних положень із реальними соціальними процесами.

Отже, поєднання теоретичних та емпіричних методів забезпечило комплексний характер дослідження, у межах якого професійну поведінку правоохоронця визначено як результат взаємодії нормативних, етичних і поведінкових чинників, інтегрованих у межах етичної інфраструктури професійної діяльності.

Огляд літератури

Аналіз сучасного стану наукової розробки проблеми професійної поведінки правоохоронця засвідчує наявність кількох відносно автономних, але взаємопов'язаних напрямів дослідження, у межах яких осмислюються нормативні, етичні й поведінкові підстави професійної діяльності, а також механізми її соціального сприйняття та легітимації. Водночас у міжнародному науковому дискурсі ці питання дедалі частіше розглядають у контексті взаємозв'язку етики, права та професійної практики (Azzahrah et al., 2024; Hamdi et al., 2025).

Перший напрям пов'язаний із розробленням деонтологічних і нормативно-правових засад професійної діяльності, у межах якого увагу зосереджено на визначенні системи службових обов'язків, стандартів поведінки та правил професійного етикету. У цьому контексті важливе значення мають як узагальнювальні теоретичні праці, так і навчально-методичні видання, що фіксують інституційно закріплені вимоги до поведінки правоохоронця¹. Ці дослідження забезпечують нормативну визначеність професійної діяльності, однак їхній аналітичний потенціал обмежується переважно рівнем формалізованих приписів, залишаючи поза увагою питання внутрішніх механізмів їх реалізації² (Sereda, & Svichkarova, 2022).

Поряд із загальнотеоретичними дослідженнями, що формують методологічне підґрунтя аналізу, окрему групу становлять праці, безпосередньо спрямовані на осмислення етичних і поведінкових аспектів професійної діяльності, у межах яких увага зміщується з формалізованих вимог на механізми їх інтерпретації, прийняття та реалізації у практиці. Зокрема, другий напрям репрезентований роботами, присвяченими професійній етиці та доброчесності як

інституційно-нормативному конструкту й аналітичній категорії дослідження професійної діяльності, у межах яких відбувається перехід від нормативного опису до аналізу ціннісних засад поведінки (Svichkarova, 2023; Vlasenko, 2024; Hofman, 2025). У сучасних дослідженнях професійну етику тлумачать як галузь прикладної етики, що конкретизує моральні вимоги відповідно до специфіки професійної діяльності, водночас фіксуючи очікування суспільства щодо її здійснення. Поняття доброчесності в цьому контексті набуває статусу інституційно закріпленого критерію належної поведінки, що відображає її відповідність встановленим стандартам, однак не вичерпує її морального змісту, що неодноразово підкреслюється у сучасних наукових дискусіях (Kaminska, 2023; Vasylevska, 2021; Kravchenko, & Kislytsina, 2025).

Водночас у межах цього напрямку простежується тенденція до нормативної редукції доброчесності, яку інтерпретують переважно як відповідність встановленим правилам і процедурам. Це зумовлює необхідність розширення аналітичної оптики через залучення категорій, пов'язаних із внутрішніми механізмами поведінки та її відтворенням у практиці професійної діяльності (Tsurkan-Saifulina, Marchuk, & Kolba, 2025; Shamsha, 2025).

Третій напрям становлять дослідження, у яких етичну інфраструктуру професійної діяльності визначають як системну характеристику організації поведінки. У цих роботах акцентовано на взаємозв'язку формальних і неформальних механізмів регуляції, зокрема норм, принципів, процедур, а також практиці їхньої реалізації у повсякденній діяльності (Vasylevska, & Piatkivskyi, 2021; Sorokina, 2020). Такий підхід дає змогу вийти за межі індивідуалізованого розуміння поведінки, яка є елементом ширшої системи, ефективність якої залежить від узгодженості її складових.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені проблематиці довіри як соціального феномену, що формується у процесі взаємодії між інституціями та громадянами. У цих роботах довіру тлумачать не лише як результат взаємодії, а і як її передумову, що визначає можливість співпраці та стабільність соціальних зв'язків (Vasylevska, 2021; Nosenko, & Kravets, 2025). Емпіричні дослідження засвідчують, що рівень довіри до правоохоронних органів залежить не так від формального вдосконалення нормативної бази, як від характеру повсякденної взаємодії та сприйняття поведінки конкретних суб'єктів владних повноважень³ (Merdova, & Shyshkarova, 2025).

Ширший контекст для інтерпретації цих процесів забезпечують міжнародні дослідження ціннісних орієнтацій, зокрема проект World Values Survey, у межах якого довіру визначають як

¹ Деонтологічні засади службової діяльності: службовий етикет правоохоронця (поліцейського): пам'ятка / уклад. Г. Петрова. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. 94 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24ddab44-591f-408f-8a99-d4ab204a17b6/content> та ін.

² Основні принципи професійної етики поліцейського: пам'ятка / за наук. ред. М. В. Костицького. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 48 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c810480e-5fd1-45a8-9a05-6be5e7b89323/content>

³ Центр Разумкова: [сайт]. URL: <https://razumkov.org.ua/>

явище, укорінене в структурі базових цінностей суспільства, що зумовлюють характер соціальної взаємодії та рівень її інституціоналізації¹. Такий підхід дає змогу пов'язати індивідуальні практики поведінки з макросоціальними процесами трансформації цінностей; водночас питання формування професійної компетентності в умовах інституційних змін також порушується у сучасних дослідженнях публічного управління (Vasylevska et al., 2022; Pampura, 2025).

У науковій літературі розмежовано рівні аналізу професійної діяльності: нормативний (деонтологічний), етичний (ціннісно-орієнтаційний) і поведінковий. Однак взаємозв'язок між ними, а також механізми переходу від нормативного припису до реальної практики залишаються малодослідженими. У сфері правоохоронної діяльності ці підходи набувають важливого значення, оскільки питання нормативної визначеності, етичної орієнтації та реальної поведінки безпосередньо впливають на ефективність виконання службових повноважень, якість взаємодії з населенням і рівень довіри до інституцій, що, своєю чергою, зумовлює стабільність функціонування системи публічної безпеки. Також слід зосередити увагу на навчально-методичних і довідкових виданнях, у яких узагальнюються підходи до формування професійної етики й культури поведінки, зокрема мультимедійних ресурсах і навчальних посібниках, що відображають сучасні тенденції у підготовці фахівців (Marchenko, Onypchenko, & Hromyko, 2024).

Отже, наявні дослідження можуть бути систематизовані за кількома основними напрямками:

- нормативно-деонтологічним, у межах якого визначено формалізовані вимоги до професійної поведінки;
- етико-ціннісним, що охоплює проблематику професійної етики й доброчесності;
- інституційно-поведінковим, у межах якого аналізуються механізми реалізації норм у практиці професійної діяльності, зокрема етична інфраструктура та феномен довіри.

Аналіз літератури свідчить про наявність значного наукового доробку, присвяченого нормативним і ціннісним аспектам професійної діяльності правоохоронця, однак водночас виявляє недостатню розробленість проблеми переходу від моральних та етичних засад до їх сталої поведінкової реалізації. Попри наявність значного масиву наукових праць, у сучасних дослідженнях відсутня цілісна концепція, яка б поєднувала нормативний, етичний та поведінковий рівні аналізу професійної діяльності, що спричиняє фрагментарність інтерпретації доброчесності, недооцінку ролі особистісної саморегуляції та недостатнє врахування етичної інфраструктури як системного чинника формування довіри. Це

зумовлює необхідність подальшого дослідження внутрішніх механізмів організації поведінки, а також їхнього взаємозв'язку з етичною інфраструктурою професійної діяльності та рівнем довіри як індикатором її ефективності.

Результати й обговорення

Професійна діяльність правоохоронця структурована системою нормативних приписів, які визначають належний спосіб дії, межі повноважень, алгоритми прийняття рішень і стандарти поведінки. У цьому контексті деонтологія постає як специфічний вимір осмислення професійної поведінки, що зосереджується на категоріях обов'язку, належності, відповідальності та нормативної визначеності, фіксує вимоги до суб'єкта професійної діяльності не лише як до носія правового статусу, а і як до виконавця функцій, реалізація яких має відбуватися відповідно до встановлених стандартів і процедур (Sereda, & Svichkarova, 2022; Svichkarova, 2023). У межах цього дослідження деонтологія є систематизованим комплексом професійно-нормативних вимог, що задають формальні параметри належної поведінки та забезпечують її інституційну відтворюваність.

У системі правоохоронної діяльності деонтологічний вимір набуває важливого значення, оскільки пов'язаний із реалізацією владних повноважень, застосуванням примусу, обмеженням прав і свобод людини. Саме тому деонтологічні засади закріплюються як у правових актах, так і в спеціалізованих документах – кодексах, пам'ятках, навчально-методичних матеріалах, що конкретизують вимоги до службової поведінки, формують професійні стандарти та задають рамку належного². У цьому сенсі деонтологія виконує регулятивну функцію, забезпечуючи передбачуваність поведінки, уніфікацію професійних дій і можливість їх оцінювання з позиції відповідності встановленим нормам, а також створює основу для дисциплінарної відповідальності.

Водночас деонтологічний підхід має внутрішні обмеження, пов'язані з його нормативною природою. Він здатний визначити, як слід діяти, але не забезпечує автоматичного переходу від припису до реальної поведінки. Наявність норм, навіть чітко сформульованих та інституційно підкріплених, не гарантує їх фактичної реалізації в конкретних ситуаціях професійної діяльності. Це

² Деонтологічні засади службової діяльності: службовий етикет правоохоронця (поліцейського): пам'ятка / уклад. Г. Петрова. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 94 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24ddb44-591f-408f-8a99-d4ab204a17b6/content>; Основні принципи професійної етики поліцейського : пам'ятка / за наук. ред. М. В. Костицького. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 48 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c810480e-5fd1-45a8-9a05-6be5e7b89323/content>

¹ *World Values Survey* : [site]. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/>

особливо помітно в умовах невизначеності, конфлікту інтересів, морального вибору або тиску обставин, коли дія виходить за межі стандартного алгоритму й потребує індивідуального рішення.

У цьому контексті деонтологія виявляє принципову обмеженість: вона не охоплює внутрішніх мотиваційних і ціннісних механізмів поведінки суб'єкта, не пояснює, чому норма виконується або порушується, і не враховує сталість належних моделей поведінки в умовах варіативності практичних ситуацій. Тому професійну поведінку неможливо вичерпно пояснити лише системою приписів, навіть якщо вона є достатньо розвиненою та деталізованою.

Деонтологічний вимір є необхідним, але недостатнім для розуміння професійної поведінки правоохоронця. Він задає зовнішню рамку належного, проте залишає відкритим питання про внутрішні механізми її забезпечення, що закономірно актуалізує перехід до аналізу етичного виміру професійної діяльності, у якому поведінка постає вже не як відповідність припису, а як результат усвідомленого вибору, ціннісної орієнтації та здатності суб'єкта діяти належним чином у конкретних обставинах. Взаємозв'язок цих рівнів виявляється у тому, що деонтологія задає формальні параметри належного, натомість етика забезпечує їх осмислення та внутрішнє прийняття, перетворюючи зовнішній припис на підставу усвідомленої дії. Водночас їх відмінність полягає у характері регуляції: деонтологічний рівень орієнтований на уніфікацію і контроль поведінки, натомість етичний – на індивідуалізоване рішення, що враховує конкретні обставини, ціннісні пріоритети та відповідальність суб'єкта.

Перехід від деонтологічного до етичного виміру професійної поведінки означає зміну оптики дослідження: від аналізу зовнішньої заданих приписів – до розгляду внутрішніх підстав дії. Якщо деонтологія фіксує належне у формі правил і стандартів, то етика передбачає рівень рефлексії, у межах якого ці правила осмислюються, співвідносяться з цінностями та приймаються або відхиляються суб'єктом. У цьому сенсі етичний вимір не дублює деонтологічний, а окреслює його межі та підтверджує, що відповідність нормі не вичерпує змісту професійної поведінки та не гарантує її належного характеру.

Доцільно уточнити зміст поняття професійної етики, що науково обґрунтоване у вітчизняних дослідженнях. У межах цього дослідження професійна етика – це галузь прикладної етики, що формулює та обґрунтовує систему моральних норм і принципів, які діють у специфічних умовах взаємовідносин людей у сфері визначеної професії. Вона враховує очікування й запити суспільства щодо певної професії, а також окреслюючи межі професійної діяльності та професійної компетенції (Petrova, 2020, p. 32). У контексті діяльності публічної служби професійна

етика є складовою ширшої етичної інфраструктури професійної діяльності, що поєднує нормативні вимоги, ціннісні орієнтири та практики їх реалізації. Це дає можливість від самого початку трактувати професійну поведінку не лише як сукупність норм і рішень, а і як елемент етичної інфраструктури, у межах якої відбувається її формування та відтворення.

Згідно з цим підходом, важливу роль відіграє розмежування етики й моралі. Етика постає як галузь знання, спрямована на аналіз моральних явищ, натомість мораль охоплює сферу установлених у суспільстві уявлень про належне, прийнятне та допустиме. Мораль у цьому аспекті є практично сформованим порядком взаємодії, що підтримується звичкою, традицією та соціальним очікуванням. Як засвідчують філософські дослідження професійної етики (Shamsha, 2025), тлумачення етики як сукупності нормативних приписів або кодексів поведінки призводить до редукції її змісту, оскільки мораль передбачає свободу вибору й здатність суб'єкта діяти не лише відповідно до зовнішнього припису, а й на підставі внутрішнього переконання. У цьому контексті етичний вимір професійної діяльності виявляється там, де виникає простір для вибору, а отже – і для відповідальності. Професійна етика при цьому є проміжною ланкою між нормативною визначеністю деонтології та ширшим полем моральних практик.

Для правоохоронної діяльності ця обставина має особливе значення. Формально визначені алгоритми дій і стандарти поведінки не усувають необхідності прийняття рішень у ситуаціях, де норма не дає однозначної відповіді або де різні норми вступають у суперечність. Ідеться, зокрема, про випадки, коли буква закону потребує співвіднесення з його духом, коли виконання наказу має бути оцінене з позицій його правомірності та моральної виправданості або коли захист прав людини вимагає виходу за межі формально передбачених процедур. За таких умов професійна поведінка не може бути зведена до виконання інструкції: вона передбачає осмислення, оцінювання та вибір.

Саме на цьому рівні виявляється обмеженість формального зведення професійної поведінки до нормативного припису. Норма задає можливі варіанти дії, але не визначає остаточно, який із них буде реалізований. Рішення приймається суб'єктом, і його характер залежить не лише від знання правил, а й від ціннісних орієнтацій, мотивації, рівня відповідальності, здатності до рефлексії. Отже, етичний вимір вводить у структуру професійної поведінки елемент внутрішньої детермінації, який не може бути повністю охоплений нормативним регулюванням і вимагає додаткового аналітичного пояснення.

Важливою ознакою етичного виміру є також те, що він не обмежується ситуаціями явного морального конфлікту. Навіть у типових,

рутинних обставинах професійної діяльності поведінка правоохоронця має етичний вимір, оскільки передбачає ставлення до іншої людини, до її гідності, прав та інтересів. Це означає, що етичний компонент є в кожному акті професійної взаємодії, незалежно від того, чи усвідомлюється він суб'єктом як проблема морального вибору, що підсилює значущість внутрішніх регуляторів поведінки.

Визнання етичного виміру не означає заперечення ролі норм і правил. Навпаки, етична рефлексія передбачає їх осмислення та прийняття як підстави дії. Однак це прийняття не є автоматичним: воно потребує внутрішнього погодження, співвіднесення з власними переконаннями й цінностями. У цьому сенсі етичний вимір виконує інтегративну функцію, поєднуючи зовнішні нормативні вимоги з внутрішньо сформованою системою ціннісних орієнтацій, переконань і мотиваційних установок суб'єкта.

Водночас етичний підхід виявляє ще одну важливу проблему: наявність моральних переконань або декларованих цінностей не гарантує їх реалізації у поведінці. Розбіжність між тим, що визнається належним, і тим, як діє суб'єкт, є однією з центральних проблем дослідження професійної поведінки. У цьому зв'язку показовою є теза, відповідно до якої володіння моральними якостями не означає їх автоматичного втілення у вчинках; вирішальним є не так наявність цих якостей, як готовність реалізувати їх у конкретних діях і взаємодіях, здійснюючи належні дії відповідним чином і з урахуванням їх цільового спрямування (Vasylevska, 2021, p. 37).

Це положення дає змогу уточнити характер етичного виміру професійної діяльності. Ідеться не лише про здатність розрізняти належне та неналежне, а й про здатність діяти відповідно до цього розрізнення, тобто про перехід від оцінки до дії. Отже, етика виявляється пов'язаною не лише з оцінкою, а й з практикою, не лише з переконанням, а й з поведінкою. У цьому сенсі вона виходить за межі суто рефлексивного рівня та набуває виміру практичної реалізації, який не може бути пояснений ні через систему приписів, ні через декларацію цінностей.

Етичний вимір професійної поведінки правоохоронця засвідчує її незвідність до нормативного припису та водночас виявляє новий рівень проблеми – перехід від моральних переконань і цінностей до реальної дії, що надалі потребує аналізу механізмів, здатних забезпечити тривале збереження належних моделей поведінки та їхню стійкість у змінних умовах професійної діяльності.

Виявлена неможливість зведення професійної поведінки до нормативного припису, а також наявність етичного виміру діяльності закономірно спричиняють складнішу проблему – розбіжність моральних якостей суб'єкта з його реальною поведінкою, яка виявляється не як випадкове відхилення, а як стійка характеристика профе-

сійної практики. Якщо деонтологія задає форму належного, а етика відкриває простір для його усвідомлення, то питання про те, яким чином належне реалізується у вчинку, залишається відкритим – і саме в цій незавершеності фіксується межа нормативного та рефлексивного підходів.

Наявність у суб'єкта професійної діяльності певних моральних установок, переконань або навіть декларованих цінностей сама по собі не гарантує їх практичного втілення. Причому нерідко вона може співіснувати з поведінкою, що суперечить цим установкам, утворюючи внутрішню напружену, але соціально відтворювану конфігурацію дії. Ця розбіжність між рівнем визнання та рівнем дії є однією з ключових характеристик поведінки у сфері публічної служби, зокрема правоохоронної діяльності. Як засвідчують дослідження етичного лідерства, володіння моральними якостями ще не означає реалізацію намірів у діях і відносинах; вирішальною є готовність реалізувати ці якості у вчинках, здійснюючи належні дії відповідним чином і з урахуванням їх цільового спрямування (Vasylevska, 2021, p. 37).

Ця теза має принципове значення, оскільки дає змогу чітко розмежувати три рівні, які часто змішуються в аналізі професійної поведінки: (1) рівень усвідомлення й визнання моральних норм; (2) рівень ціннісної орієнтації та внутрішнього погодження з ними; (3) рівень фактичної дії. Третій рівень – рівень вчинку – виявляється найменш гарантованим і найпроблемнішим; саме тут відбувається зіткнення нормативного, ціннісного та ситуативного, яке не може бути повністю врегульоване жодним із цих вимірів окремо.

У практиці правоохоронної діяльності ця розбіжність набуває особливої гостроти, з огляду на поєднання владних повноважень, високого рівня відповідальності та постійної присутності фактору невизначеності. Службовець може бути обізнаним із нормами, поділяти задекларовані цінності, визнавати необхідність дотримання стандартів поведінки, однак у конкретній ситуації діяти інакше – під впливом обставин, особистих інтересів, ситуативних факторів і корпоративного тиску або усталених неформальних практик (Merdova, & Shyshkarova, 2025). За таких умов стає очевидним, що ні нормативна регламентація, ні етична рефлексія не забезпечують сталість належної поведінки.

Додатково цю проблему ускладнює те, що сучасна публічна сфера значною мірою орієнтована на категорію доброчесності як універсальний критерій оцінювання поведінки. Отже, доброчесність функціонує в межах професійної етики як один із способів конкретизації її нормативно-ціннісного змісту (Kaminska, 2023). Тому доцільно проаналізувати поняття етичної інфраструктури професійної діяльності, у межах якої доброчесність постає не як ізольована характеристика поведінки, а як один із системних елементів, що забезпечують її нормативну й ціннісну визна-

ченість (Sorokina, 2020). Етична інфраструктура охоплює сукупність формальних і неформальних механізмів – норм, принципів, процедур, практик та очікувань, які задають рамку належної поведінки та підтримують її відтворюваність у професійній діяльності. У цьому контексті доброчесність виконує функцію інституційно закріпленого орієнтира, натомість фактична реалізація належної поведінки залежить від узгодженості цієї інфраструктури з поведінковими практиками суб'єкта.

Доброчесність (integrity) зазвичай визначають як поєднання чесності, послідовності, відповідності задекларованим принципам і здатності діяти без порушення встановлених правил або ж як інституційно зафіксований критерій належної поведінки, що відображає її відповідність встановленим стандартам, але не вичерпує морального виміру діяльності (Hofman, 2025). Проте таке розуміння має свої межі. Воно дає можливість фіксувати відхилення від норм, але не завжди здатне пояснити внутрішні механізми поведінки й тим більше – забезпечити їх трансформацію.

Причому доброчесність в інституційному тлумаченні може зберігати формальний характер: суб'єкт може діяти в межах правил, демонструвати зовнішню відповідність стандартам і водночас залишатися внутрішньо не залученим до ціннісного змісту цих правил. За таких умов поведінка зберігає нормативну коректність, але втрачає моральну глибину, що відкриває можливість для вибіркового застосування норм, формалізму й навіть прихованих форм зловживання. Це дає підстави стверджувати, що доброчесність не вичерпує морального виміру професійної поведінки; її не можна тлумачити як остаточну відповідь на проблему її забезпечення.

Центральною стає проблема механізму переходу від моральних якостей і цінностей до сталої професійної дії, яку не можна розв'язати шляхом простого посилення нормативного контролю або етичного декларування. Ідеться не про одноразове «правильне рішення», а про здатність суб'єкта послідовно відтворювати належну поведінку в різних, зокрема нестандартних, ситуаціях. Таку здатність не можна забезпечити виключно через зовнішній контроль або інституційні процедури; вона передбачає формування внутрішніх поведінкових структур, які забезпечують відтворюваність дії, що узгоджується з підходами, у яких акцентована роль внутрішніх механізмів саморегуляції та розвитку особистості (Rampura, 2025).

У цьому контексті важливого значення набувають результати досліджень, згідно з якими саморегуляція, рефлексія та професійно-особистісний розвиток є чинниками ефективності службової діяльності (Rampura, 2025). Ідеться про формування здатності суб'єкта самостійно підтримувати відповідність власної поведінки належним стандартам, не покладаючись виключно на зовнішні обмеження. Така саморегуляція

передбачає не лише контроль за діями, а і їх попереднє осмислення, співвіднесення з цінностями та прийняття як власного способу дії. Причому йдеться не про психологічну здатність контролю, а про сформований спосіб організації поведінки, що відтворюється у професійній практиці.

На цьому рівні виникає потреба у введенні додаткового аналітичного інструменту, який дає змогу описати процес стабілізації належної поведінки, – процесу, що розгортається не одно-моментно, а як тривала послідовність повторюваних дій, які поступово набувають характеру усталених практик. Таким інструментом може бути поняття особистісної узвичаєної саморегуляції, яке дає можливість зафіксувати перехід від епізодичного дотримання норм до їхнього вкорінення у повсякденних практиках діяльності. Ідеться про формування стійких моделей поведінки, що відтворюються не як результат зовнішнього примусу, а як внутрішньо прийнятий і звичний спосіб дії. Під особистісною узвичаєною саморегуляцією у цьому дослідженні доцільно розуміти внутрішньо сформований механізм відтворення належної поведінки, що забезпечує її тривале збереження, передбачуваність і стійкість до змін у різних ситуаціях професійної діяльності. У межах цього механізму нормативні вимоги й етичні орієнтири інтеріоризуються та функціонують як звичний, внутрішньо прийнятий спосіб дії. Саме на цьому рівні забезпечується узгодженість індивідуальної поведінки з вимогами етичної інфраструктури професійної діяльності.

Отже, проблема переходу від моральних якостей до професійної дії виявляє обмеженість як деонтологічного, так і суто етичного підходів, і водночас окреслює перспективу аналізу поведінки через категорії тривалого збереження моделей поведінки, стійкості до змін та внутрішньої саморегуляції. Цей напрям дає змогу перейти від констатації розбіжності до пошуку механізмів її подолання, що є принциповим для розуміння професійної поведінки правоохоронця в сучасних умовах.

Дослідження проблеми переходу від моральних якостей до професійної дії закономірно актуалізує категорію доброчесності. Вона в сучасному правовому й управлінському дискурсі посідає центральне місце як універсальний критерій належної поведінки публічного службовця (Kravchenko, & Kislytsina, 2025). Через доброчесність у публічній сфері намагаються поєднати вимоги права, етики та практики діяльності, створивши узагальнену модель поведінки, яка одночасно відповідає нормативним стандартам і суспільним очікуванням.

Водночас аналітичне осмислення цього поняття виявляє його принципову складність і багатовимірність. Як слушно зазначає Н. Камінська, доброчесність не є виключно правовою, а й морально-етичною та філософською

категорією (Kaminska, 2023, р. 38). З огляду на таку характеристику, доброчесність постає не як вузький юридичний критерій, а як багаторівнева конструкція, що охоплює різні виміри професійної поведінки.

У правовому вимірі доброчесність є інструментом оцінювання відповідності поведінки встановленим нормам і стандартам, який дає можливість формалізувати вимоги до суб'єкта й забезпечити можливість їх перевірки та санкціонування. Вона передбачає дотримання законодавства, відсутність корупційних проявів, виконання службових обов'язків у межах визначених процедур. У цьому аспекті доброчесність набуває формалізованого характеру та може бути об'єктом інституційного контролю, перевірки й санкціонування. Такий підхід є необхідним для забезпечення прозорості та підзвітності діяльності правоохоронних органів, однак він фіксує лише зовнішній бік поведінки.

Етичний вимір доброчесності розширює її зміст, вводячи категорії відповідальності, чесності, справедливості, поваги до людини. На цьому рівні доброчесність постає як здатність діяти не лише відповідно до формальних вимог, а й відповідно до принципів, що визначають смислову основу професійної діяльності. Проте і цей вимір не є вичерпним, оскільки він зосереджується переважно на усвідомленні та декларуванні цінностей, не гарантуючи їх стабільної реалізації у поведінці.

Нарешті, моральний вимір дає змогу визначати доброчесність у контексті усталених практик, звичних способів взаємодії та внутрішніх установок, що зумовлюють повсякденну поведінку суб'єкта. Саме на цьому рівні доброчесність виявляє свою залежність від глибшої категорії – моральності, яка охоплює не лише відповідність нормам або принципам, а й здатність особи послідовно реалізовувати їх у своїх діях. Моральність у цьому сенсі постає як ширша і глибша характеристика, що містить доброчесність як один зі своїх елементів, але не зводиться до неї.

Таке розмежування має принципове значення для аналізу професійної поведінки правоохоронця. Орієнтування виключно на доброчесність як формалізований критерій створює ризик редукції поведінки до зовнішньої відповідності стандартам, залишаючи поза увагою питання внутрішньої мотивації та сталості дії. У цьому випадку можливою стає ситуація, коли суб'єкт демонструє доброчесність у межах контрольованих процедур, але виявляє протилежні установки в менш формалізованих або неопублічних аспектах діяльності.

Крім того, доброчесність як інституційна категорія часто орієнтована на фіксацію відхилень – порушень, конфлікту інтересів, корупційних ризиків – і меншою мірою спрямована на аналіз позитивних механізмів формування належної

поведінки. У результаті увага зміщується з питання, як формується і відтворюється належна поведінка, на питання, як виявити та покарати її порушення. Такий підхід є необхідним, але недостатнім, оскільки не дає змоги виявити внутрішні підстави стабільності професійної діяльності.

У цьому контексті доброчесність постає як важливий, але проміжний елемент у структурі професійної поведінки. Вона забезпечує зв'язок між нормативними вимогами та практикою діяльності, однак не охоплює повністю механізмів, що визначають сталість цієї практики. Для їх аналізу необхідно дослідити рівень моральних установок і поведінкових звичок, у межах якого належна дія перестає бути результатом зовнішнього контролю або разового вибору та набуває характеру відтворюваної практики. Тому етичну інфраструктуру можна тлумачити як систему, ефективність якої визначається не лише на рівні її нормативного оформлення, а й на рівні реальної поведінкової реалізації (Sorokina, 2020).

Отже, визначення доброчесності як явища, що функціонує на перетині кількох рівнів регуляції, дає змогу, з одного боку, уникнути її редукції до суто юридичного або етичного поняття, а з іншого – виявити її обмеженість як універсального критерію професійної поведінки, яка стає очевидною в умовах реальної практики. Це, своєю чергою, надає можливість аналізувати поведінку правоохоронця через категорії сталості, узвичаєності та внутрішньої саморегуляції, які дозволяють зафіксувати механізми переходу від нормативно-ціннісного рівня до рівня дії.

Попередній аналіз засвідчив, що ні деонтологічна регламентація, ні етична рефлексія, ні інституційно закріплена доброчесність окремо не забезпечують стабільного переходу від норм і цінностей до повсякденної професійної дії. З огляду на це, постає потреба в аналітичному інструменті, який дає можливість описати механізм відтворюваності належної поведінки. Як робочу пропозицію доцільно ввести поняття особистісної узвичаєної саморегуляції, що фіксує процес, у межах якого вимоги норми й етичні орієнтири професійної етики як інституціоналізованого рівня осмислення моральних вимог у професійній діяльності інтеріоризуються та перетворюються на стійкі поведінкові практики.

Ідеться не про додатковий рівень нормативного контролю, а про внутрішню організацію поведінки суб'єкта, яка забезпечує її узгодженість із належним без постійної опори на зовнішній примус і формується як результат взаємодії знання, досвіду й ціннісної інтеграції. У цьому аспекті «узвичаєність» не ототожнюють з рутинністю чи механічним повторенням; вона позначає сталість способу дії, що формується на перетині знання норм, їх ціннісного прийняття та здатності послідовно реалізовувати їх у різних ситуаціях.

Аналітично така саморегуляція може становити єдність кількох взаємопов'язаних компонентів.

По-перше, інтеріоризація норм – це перехід від зовнішньо заданих вимог до внутрішньо прийнятих підстав дії. На цьому рівні деонтологічні приписи перестають сприйматися як суто зовнішні обмеження та входять у структуру особистісних орієнтирів.

По-друге, ціннісно-мотиваційна узгодженість – співвіднесення професійних вимог з індивідуальною системою цінностей та мотивів. Саме тут знімається напруга між «належним» і «бажаним», що є передумовою послідовної поведінки. Дослідження доброчесності свідчать про те, що йдеться не лише про відповідність стандартам, а й про цілісність особистості, узгодженість її цінностей, інтересів і звичок (Kaminska, 2023).

По-третє, рефлексивна здатність – уміння осмислювати власні дії, оцінювати їх з позиції належного й коригувати поведінку в ситуаціях невизначеності або конфлікту норм. Рефлексія забезпечує не лише контроль, а й попереджувальне налаштування дії.

По-четверте, поведінкова стабілізація – формування стійких моделей дії, що відтворюються у типових і нетипових ситуаціях. Саме на цьому рівні моральні якості переходять у вчинок і закріплюються як повторювані практики. Відповідно до позиції, згідно з якою наявність моральних якостей не гарантує їх реалізації, вирішальною є готовність послідовно втілювати їх у діях (Vasylevska, 2021).

По-п'яте, самоконтроль і самокорекція – здатність суб'єкта підтримувати відповідність власної поведінки належним стандартам без постійного зовнішнього контролю. Це передбачає внутрішню відповідальність за наслідки дії та готовність змінювати поведінкові стратегії у випадку їх невідповідності. Також на значенні цих механізмів акцентовано в дослідженнях професійно-особистісного розвитку правоохоронців, де саморегуляція є ключовою умовою ефективності діяльності в умовах підвищеної складності та ризику (Rampuga, 2025).

У цьому контексті особистісна узвичаєна саморегуляція не протиставляється доброчесності, а уточнює її поведінковий вимір. Якщо доброчесність фіксує відповідність поведінки певним стандартам, то узвичаєна саморегуляція описує процес і механізм, завдяки якому ця відповідність набуває стійкості. Водночас вона не вичерпує більш глибокої категорії моральності, яка охоплює ширший спектр внутрішніх якостей та установок особистості, але дає змогу наблизитися до її практичного виміру.

Слід зауважити, що запропоноване поняття має статус аналітичної гіпотези, а не завершеної теоретичної конструкції. Його введення покликане окреслити напрям подальшого дослідження, спрямованого на виявлення тих механізмів, які забезпечують сталість належної професійної

поведінки в умовах, коли нормативне регулювання та етична рефлексія виявляються недостатніми. Отже, особистісна узвичаєна саморегуляція є проміжною ланкою між деонтологічними вимогами, етичним осмисленням і фактичною практикою діяльності правоохоронця.

Такий підхід надає можливість перейти від опису розриву між нормою та поведінкою до аналізу процесів його подолання, що є принциповим для розуміння професійної діяльності в сучасних умовах і створює підґрунтя для подальших досліджень у напрямі поглиблення категоріального апарату, зокрема через співвіднесення понять доброчесності, моральності та механізмів тривалого збереження певних моделей поведінки, їх стійкості до змін, що в граничному вимірі пов'язано з ідентичністю та цілісністю суб'єкта.

Щоб уникнути редукації аналізу до опису окремих випадків, доцільно акцентувати на системному характері цієї розбіжності як відтворюваної закономірності професійної поведінки. Його стійкість зумовлено не лише індивідуальними особливостями суб'єкта, а й інституційними умовами функціонування правоохоронної діяльності. У цьому аспекті розбіжність між моральними якостями суб'єкта та його реальною поведінкою є результатом взаємодії нормативних, організаційних та особистісних чинників (Merdova, & Shyshkarova, 2025). Відповідно, її подолання передбачає не локальні корекції, а комплексні зміни на різних рівнях регуляції, що переводить проблему з площини індивідуальної відповідальності у площину системного аналізу.

Праксеологічний рівень охоплює не лише завершений вчинок, а й процес прийняття рішення, що передує йому: оцінювання ситуації, прогнозування наслідків і вибір альтернативи дії. Отже, розбіжність між моральними якостями суб'єкта та його реальною поведінкою може виникати на будь-якому з цих етапів і виявлятися як у відхиленні від норми, так і у виборі формально допустимої, але ціннісно сумнівної дії. Причому йдеться не про випадкове відхилення або індивідуальну помилку, а про відтворювану невідповідність між рівнем визнання моральних норм, їх ціннісним прийняттям і фактичним рівнем дії, що формується в умовах взаємодії нормативних вимог, інституційних обмежень і ситуаційних чинників професійної діяльності. Така деталізація дає змогу точніше ідентифікувати сфери впливу на поведінку суб'єкта та створює підґрунтя для розроблення інструментів професійної підготовки, орієнтованих на розвиток здатності до етичного судження.

Критичний аналіз доброчесності доцільно доповнити розрізненням її декларативного та операційного вимірів. Декларативний вимір пов'язаний із проголошенням принципів і стандартів, натомість операційний – з їх практичним

застосуванням у конкретних ситуаціях; розбіжність між цими вимірами відтворює загальні тенденції інституційного формалізму. Тому оцінювання доброчесності має враховувати не лише відповідність правилам, а й сталість поведінкових практик. Такий підхід зменшує ризик підміни змісту форми у професійній діяльності (Kravchenko, & Kislytsina, 2025).

У межах подальшого розгортання аналізу доцільно конкретизувати критерії сталості професійної дії. До них можуть бути віднесені передбачуваність поведінки, її узгодженість із попереднім досвідом і здатність до збереження у змінних умовах. Ці критерії надають можливість емпірично фіксувати рівень сформованості внутрішніх регулятивних механізмів і створюють основу для порівняльного аналізу різних професійних практик. Застосування таких критеріїв сприяє переходу від описового до аналітичного рівня дослідження.

Аналізуючи доброчесність як явище, що функціонує на перетині правового, етичного й морального рівнів регуляції поведінки, доцільно уточнити механізми її інституціоналізації. Ідеться про процедури відбору, оцінювання та просування кадрів, які закріплюють певні стандарти поведінки. Однак ефективність цих процедур залежить від їх узгодженості з неформальними практиками організації, а у випадку їх розбіжності виникає феномен подвійних стандартів, що підриває довіру до інституції. Отже, доброчесність потребує не лише нормативного закріплення, а й культурної підтримки у професійному середовищі (Sorokina, 2020).

Етичний та моральний виміри доброчесності доцільно розмежувати через категорію внутрішньої зобов'язаності: етичний рівень фіксує усвідомлення принципів, натомість моральний – їх інтеріоризацію як особистісно значущих підстав дії. Саме на моральному рівні формується готовність до послідовного відтворення належної поведінки. Відповідно, оцінювання доброчесності має враховувати ступінь цієї інтеріоризації, що дає змогу уникати редукції аналізу до зафіксованих формальних показників (Kaminska, 2023).

Уведення поняття особистісної узвичаєної саморегуляції потребує також його операціоналізації. Зокрема, необхідно визначити індикатори, за якими може бути встановлений рівень її сформованості. До таких індикаторів можуть належати стабільність поведінки, здатність до самокорекції та рівень рефлексивності; їх використання відкриває можливості для емпіричних досліджень у цій сфері та дає змогу перевірити евристичний потенціал запропонованого поняття (Pampura, 2025).

Слід зауважити, що узвичаєна саморегуляція має динамічний характер: вона формується та змінюється під впливом професійного досвіду, навчання й соціального середовища. Це означає, що її розвиток може бути предметом цілеспрямованого впливу в процесі підготовки кадрів. Тому

поняття саморегуляції набуває не лише аналітичного, а й практичного значення, слугуючи орієнтиром для побудови освітніх програм і професійних стандартів (Vasylevska, 2021).

Загалом розширення аналітичного поля через категорію узвичаєної саморегуляції дає змогу поєднати різні рівні дослідження професійної поведінки, інтегруючи нормативний, етичний та моральний виміри у єдину пояснювальну модель. Така інтеграція є необхідною умовою адекватного розуміння складних процесів, що відбуваються у сфері правоохоронної діяльності, і відкриває перспективи для подальшого теоретичного та емпіричного опрацювання проблеми.

Оцінювання ефективності етичної інфраструктури неможливе без звернення до її соціального виміру – довіри як індикатора реального функціонування цієї інфраструктури. Перехід до аналізу довіри дає можливість вивести дослідження з рівня індивідуальної поведінки на рівень соціальної взаємодії та її інституційних наслідків. У цьому контексті довіра постає не як похідна від етичних приписів або результат формального дотримання норм, а як індикатор стану взаємодії між суб'єктом владних повноважень і суспільством, що відображає ступінь прийнятності, передбачуваності та ціннісної узгодженості дій суб'єкта владних повноважень у сприйнятті суспільства. Саме через рівень довіри фіксується, чи сприймається професійна поведінка правоохоронця як належна, прийнятна та легітимна. Водночас у структурі етичної інфраструктури довіра виконує іншу функцію – вона не задає норми, а відображає результат їх фактичної реалізації як морально-психологічний індикатор узгодженості між нормативними вимогами й реальною поведінкою.

Принципово важливо підкреслити, що довіра не є винятково чи переважно результатом етики як системи нормативно закріплених принципів і правил. Вона формується у площині морально-психологічних установок, усталених практик взаємодії та ціннісних орієнтацій, які складаються історично і відтворюються в повсякденному досвіді. Етичні норми як практично-прикладна складова суспільного договору можуть впливати на рівень довіри, однак не визначають його вичерпно. У цьому сенсі довіра є не продуктом нормативного регулювання, а його соціальним «відгуком», що відображає реальний характер взаємодії.

У дослідженнях публічного управління довіру визначають як структуроутворювальний елемент соціальних зв'язків. Як зазначає Т. Василевська, довіра постає способом забезпечення усталеності та стійкості міжособистісних й соціальних взаємозв'язків і взаємодій, є не лише їх результатом, а й передумовою їх функціонування. Низький рівень довіри знижує можливості для співпраці між індивідами та робить її можливою лише за допомогою формальних механізмів (Vasylevska,

2021, р. 36-37). Така характеристика дає змогу тлумачити довіру як подвійний феномен: з одного боку, вона відображає якість уже сформованих взаємовідносин, з іншого – є умовою їх подальшого розвитку.

У сфері правоохоронної діяльності ця подвійність набуває особливої ваги. Професійна поведінка правоохоронця є однією з ключових підстав формування довіри до інституцій загалом. Причому довіра не виникає як автоматичний наслідок наявності нормативної бази, інституційних реформ або формального впровадження стандартів доброчесності. Вона формується у процесі безпосередньої взаємодії, у якій оцінюється не лише результат дії, а й спосіб її здійснення – ставлення до людини, готовність діяти справедливо, послідовність і передбачуваність поведінки. У цьому сенсі етична інфраструктура правоохоронної діяльності набуває значення чинника безпеки, оскільки саме від її ефективності залежить передбачуваність поведінки суб'єктів владних повноважень, стабільність взаємодії та рівень довіри до інституцій. Порушення цієї інфраструктури або її формалізація без належного поведінкового підґрунтя створюють ризики для функціонування системи публічної безпеки, знижуючи її легітимність та ускладнюючи взаємодію з громадянами (Merdova, & Shyshkarova, 2025).

Якщо професійна поведінка зводиться до формального виконання приписів, довіра не формується або залишається нестійкою. Навіть за умов дотримання процедур і відсутності явних порушень взаємодія може сприйматися як відчужена, формалізована та позбавлена смислової наповненості. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність компенсації через посилення зовнішнього контролю, розширення регламентації та ускладнення процедур. Отже, зниження довіри призводить до зростання ролі формальних механізмів, що підтверджує їх взаємозалежність.

З іншого боку, стабільна й передбачувана професійна поведінка, що сприймається як справедлива та належна, створює умови для зменшення залежності від формальних обмежень. За цих умов взаємодія набуває гнучкішого характеру, а легітимність дій правоохоронця підтримується не лише інституційно, а й на рівні суспільного визнання. Саме тут виявляється зв'язок між поведінкою та легітимацією: довіра стає не просто оцінкою діяльності, а показником її соціальної прийнятності.

Важливим є також те, що довіра формується не в окремих «критичних» ситуаціях, а у повсякденних практиках взаємодії. Кожен акт професійної поведінки – навіть у рутинних обставинах – вносить свій внесок у формування або підірив довіри. Це означає, що проблема довіри безпосередньо пов'язана зі сталістю поведінки, її узвичаєністю та передбачуваністю. Нестабільність, вибірковість або ситуативність

дій руйнують довіру навіть за відсутності явних порушень.

У цьому контексті довіра може тлумачитися як інтегральний показник ефективності тих механізмів. Вона відображає, наскільки деонтологічні вимоги, етичні орієнтири та поведінкові практики поєднуються у реальній діяльності. Низький рівень довіри свідчить про розбіжність між цими рівнями, натомість її зростання вказує на їх узгодженість.

Отже, аналіз довіри як морально-психологічного явища дає змогу зафіксувати соціальний вимір професійної поведінки правоохоронця та водночас зумовлює необхідність емпіричної перевірки окреслених теоретичних положень. З метою оцінювання рівня довіри, ціннісних орієнтацій та характеру взаємодії в сучасному суспільстві слід зосередити увагу на результатах соціологічних досліджень.

Теоретичне розмежування деонтологічного, етичного та морального вимірів професійної поведінки, а також введення аналітичного поняття особистісної узвичаєної саморегуляції потребують співвіднесення з емпіричними даними, що відображають реальний стан соціальних взаємодій. У цьому контексті важливого значення набувають результати соціологічних досліджень, які дають змогу зафіксувати рівень довіри до інституцій, характер ціннісних орієнтацій та динаміку їхніх змін у сучасному суспільстві.

Дані національних соціологічних досліджень, зокрема Центру Разумкова, свідчать про те, що рівень довіри до правоохоронних органів залишається нестійким і переважно залежить не лише від інституційних змін, а й від безпосереднього досвіду взаємодії громадян із представниками цих органів¹. Це означає, що формальне вдосконалення нормативної бази, упровадження стандартів доброчесності або організаційні реформи самі по собі не забезпечують стійкого зростання довіри. Вирішальним чинником є спосіб реалізації цих змін у повсякденній практиці, тобто характер професійної поведінки конкретного правоохоронця.

Емпіричні дані підтверджують висновки щодо обмеженості нормативного й етичного підходів, якщо вони не підкріплені відповідними поведінковими механізмами. Довіра формується не як реакція на наявність правил, а як результат їх послідовної та передбачуваної реалізації у конкретних ситуаціях. Саме тому нестабільність або вибірковість поведінки, навіть за умов загального дотримання норм, може суттєво підривати рівень довіри.

Ширший контекст для інтерпретації цих процесів надають результати міжнародного дослідницького проєкту World Values Survey, у межах якого проаналізовані базові ціннісні орієнтації суспільств. Зокрема, запропоновані в

¹ Центр Разумкова : [сайт]. URL: <https://razumkov.org.ua/>

цьому проєкті системи координат – від цінностей виживання до цінностей самореалізації, а також від традиційних до секулярно-раціональних цінностей – надають можливість визначати довіру як явище, вкорінене у глибинних морально-психологічних установках, що зумовлюють характер соціальної взаємодії¹.

У суспільствах, де домінують цінності виживання й традиційні орієнтації, довіра зазвичай має обмежений характер і зосереджується в межах близьких соціальних груп. Натомість у суспільствах, орієнтованих на самореалізацію та секулярно-раціональні цінності, спостерігається розширення простору довіри, що охоплює інституції та незнайомих індивідів. Така залежність свідчить про те, що довіра формується не лише в межах інституційної взаємодії, а й на рівні загальної ціннісної структури суспільства.

Це має безпосереднє значення для розуміння професійної поведінки правоохоронця. Його діяльність відбувається в конкретному ціннісному середовищі, яке визначає очікування щодо належної поведінки й водночас впливає на сприйняття цієї поведінки громадянами. У цьому контексті навіть найдосконаліші нормативні й етичні конструкції можуть виявитися недостатніми, якщо вони не узгоджені з домінуючими морально-психологічними установками суспільства.

Водночас емпіричні дані дозволяють уточнити характер зв'язку між довірою та професійною поведінкою. Рівень довіри як інтегрального показника соціальної взаємодії відображає не лише окремі акти поведінки, а й тривале збереження певних моделей поведінки, їх стійкість до змін. Саме повторюваність і передбачуваність дій формують очікування, на основі яких і виникає довіра. Відповідно, нестабільність або ситуативність поведінки, навіть за умов її формальної відповідності нормам, знижує рівень довіри, оскільки не дає змоги сформувати стійкі очікування.

Тому емпіричний вимір підтверджує значущість поняття особистісної узвичаєної саморегуляції. Саме вона забезпечує ті характеристики поведінки, які виявляються критичними для формування довіри: послідовність, передбачуваність, відповідність очікуванням. Без такого внутрішнього механізму навіть належно побудована нормативна й етична система не здатна забезпечити стійкий рівень довіри.

Отже, результати соціологічних досліджень дають змогу сформулювати висновок про те, що довіра до правоохоронних органів є не так функцією інституційних змін або формального дотримання стандартів, як відображенням характеру повсякденної професійної поведінки. Вона формується на перетині ціннісних орієнтацій суспільства й конкретних практик взаємодії. Довіра є чутливим індикатором якості

цієї взаємодії та водночас критерієм ефективності тих механізмів, які забезпечують тривале збереження належних моделей поведінки. У цьому аспекті довіра надає можливість оцінити ефективність етичної інфраструктури не на рівні її формального існування, а на рівні реального функціонування у практиці професійної діяльності.

Висновки

Проведений аналіз дає змогу констатувати, що професійну поведінку правоохоронця неможливо вичерпно пояснити у межах жодного з традиційних підходів – ні деонтологічного, ні суто етичного, ні інституційно орієнтованого розуміння доброчесності. Кожен із цих підходів фіксує важливий аспект професійної діяльності, однак їх ізольоване застосування не дозволяє пояснити механізми переходу від нормативних вимог і ціннісних орієнтацій до реальної поведінкової практики.

Деонтологічний вимір забезпечує нормативну визначеність і передбачуваність професійної поведінки, однак виявляє свою обмеженість у поясненні її внутрішніх підстав; етичний вимір окреслює значення ціннісної орієнтації та усвідомленого вибору, проте не гарантує їх стабільної реалізації у практиці; доброчесність як інституційно закріплений критерій дає змогу оцінювати відповідність поведінки встановленим стандартам, але не охоплює механізмів її відтворюваності.

У цьому контексті обґрунтовано доцільність вивчення професійної поведінки у межах ширшої етичної інфраструктури, яка поєднує нормативні приписи, ціннісні орієнтири та поведінкові практики, забезпечуючи їх узгодженість у процесі професійної діяльності. Ефективність такої інфраструктури виявляється не лише на рівні її формального існування, а й передусім у характері реальної поведінки суб'єктів та її соціальному сприйнятті.

Ключовим результатом дослідження є обґрунтування аналітичного значення поняття особистісної узвичаєної саморегуляції як механізму, що забезпечує перехід від епізодичного дотримання норм до їхнього сталого відтворення у професійній практиці. Це поняття дає змогу зафіксувати внутрішні процеси інтеріоризації норм, ціннісної інтеграції та формування стійких моделей поведінки, які забезпечують передбачуваність і узгодженість дії в різних ситуаціях професійної діяльності.

Встановлено, що довіра до правоохоронних інституцій є інтегральним індикатором ефективності професійної поведінки та відображає ступінь узгодженості між нормативними вимогами, етичними орієнтирами та фактичними практиками діяльності. Вона формується не як результат формального дотримання норм, а як наслідок їх послідовної та передбачуваної реалізації у

¹ World Values Survey : [site]. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/>

повсякденній взаємодії, що засвідчує значення поведінкового виміру професійної діяльності.

Отже, подальше дослідження професійної поведінки правоохоронця доцільно здійснювати у напрямі поглиблення аналізу механізмів особистісної саморегуляції, їх операціоналізації

та емпіричної перевірки, а також у контексті розроблення практичних підходів до формування етичної інфраструктури професійної діяльності як чинника забезпечення довіри й стабільності системи публічної безпеки.

References

- [1] Azzahrah, S., Tambun, A.C.T., Balqis, A.R., & Prasna, A.D. (2024). Ethics in Law Enforcement: Analyzing the Police Professional Code of Ethics. *Journal of Legal and Cultural Analytics (JLCA)*, 3(1), 41-56. DOI: 10.55927/jlca.v3i1.7263
- [2] Hamdi, F., Hertanto, Y., Karunia, C.A., Daniyati, N., & Sapsudin, A. (2025). Law Enforcement Professional Ethics: An Analysis of Legal Philosophy on Morality and Integrity in Law Enforcement Practice. *Jurnal Ilmiah Multidisiplin Indonesia (JIM-ID)*, 4(11), 1760-1771. DOI: 10.58471/esaprom.v4i11
- [3] Hoffman, Yu.B. (2025). Ethics of law enforcement activities in the light of legal ethics and philosophy of law. *Analytical and comparative jurisprudence*, 5(3), 433-438. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.05.3.64
- [4] Kaminska, N. (2023). Integrity: socio-legal content and significance for modern reforms. *Philosophical and methodological problems of law*, 2(26), 32-41. DOI: 10.33270/02232602.32
- [5] Kravchenko, M.O., & Kislitsyna, I.O. (2025). The role of professional ethics in preventing corruption in law enforcement agencies (on the example of police, prosecutor's office and the State Bureau of Investigation). *Current problems of domestic jurisprudence*, 4, 118-123. DOI: 10.32782/2408-9257-2025-4-17
- [6] Marchenko, O.H., Onypchenko, P.M., & Hromyko, O.V. (2024). Legal education as a basis for the formation of professional competence of a law enforcement officer. *Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic upbringing of personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine* (pp. 49-51). Vinnytsia: KhNUVS. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/20584>
- [7] Merdova, O.M., & Shyshkarova, O.H. (2025). Public and media as subjects of control over compliance with professional ethics by police officers. *Legal Journal of Donbas*, 2(91), 94-99. DOI: 10.32782/2523-4269-2025-91-94-99
- [8] Nosenko, O., & Kravets, V. (2025). The image of a police officer as a factor in the formation of public trust in law enforcement agencies. *Philosophical and methodological problems of law*, 1(29), 77-84. DOI: 10.33270/02252901.9
- [9] Pampura, I. (2025). Professional and personal self-improvement as a factor in increasing the effectiveness of law enforcement officers. *Legal Psychology*, 2(37), 103-110. DOI: 10.33270/03253702.11
- [10] Petrova, H.M. (2020). Basic values and principles of professional ethics of a police officer. *Philosophical and methodological problems of law*, 1(19), 32-43. DOI: 10.33270/02201901.32
- [11] Sereda, O.H., & Svichkarova, Ya.V. (2022). Main aspects of deontological principles of law enforcement activities. *Scientific notes. Series "Law"*, 13, 6-9. DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-6-9
- [12] Shamsha, I.V. (2025). Philosophical principles of professional ethics of lawyers and law enforcement officers. *Current problems of philosophy and sociology*, 57, 250-254. DOI: 10.32782/apfs.v057.2025.40
- [13] Sorokina, N.H. (2020). The essence of ethical infrastructure and its role in the process of forming moral and ethical foundations of public service. *Current problems of public administration*, 2(58), 157-164. DOI: 10.34213/ap.20.02.18
- [14] Svichkarova, Ya.V. (2023). Professional ethics in the activities of law enforcement agencies. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "Law"*, 76(2), 75-78. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.76.2.12
- [15] Tsurkan-Saifulina, Yu.V., Marchuk, V.V., & Kolba, V.H. (2025). Philosophical and legal aspect of law enforcement activities: ethical and moral dilemmas. *Legal scientific electronic journal*, 5, 439-442. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-5/99
- [16] Vasylevska, T. (2021). Trust as a prerequisite and result of partnership relations and interactions between local self-government bodies and citizens: ethical aspects. *Government and Administration*, 8, 53-66. Retrieved from https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-12/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%96.pdf
- [17] Vasylevska, T., & Piatkivskyi, R. (2021). Ethical leadership in public service: meaning and significance of the phenomenon. *Aspects of public administration*, 9(2), 35-42. DOI: 10.15421/152116
- [18] Vasylevska, T., Shevchenko, S., Sydorenko, N., Gradiivskyy, V., Akimova, L., & Akimov, O. (2022). Development of professional competence of public servants in the conditions of decentralization of public

authority. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(2), XXIX, 61-66. Retrieved from <https://ep3.nuwm.edu.ua/23931/1/Vasylevska%2C%20T.%20Shevchenko%2C%20S.%20Sydorenko%2C%20N.%20Gradivskyy%2C%20V.%20Akimova%2C%20L.%20%26%20Akimov%20O.%20%282022%29%20Development%20Of%20Professional%20Competence%20Of%20Public%20Servants%20In%20The%20Conditions%20Of%20Decentralization%20Of%20Public%20Authority%20%281%29.pdf>

- [19] Vlasenko, S.B. (2024). On the problem of forming professional ethics of employees of the National Police of Ukraine. *Current issues of psychological support for the activities of the National Police of Ukraine and higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs* (pp. 54-57). Retrieved from <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5709b60d-7d41-4dd6-a008-a73d9ec8502f/content>

Список використаних джерел

- [1] Azzahrah S., Tambun A. C. T., Balqis A. R., Prasna A. D. Ethics in Law Enforcement: Analyzing the Police Professional Code of Ethics. *Journal of Legal and Cultural Analytics (JLCA)*. 2024. Vol. 3. No. 1. P. 41–56. DOI: 10.55927/jlca.v3i1.7263
- [2] Hamdi F., Hertanto Y., Karunia C. A., Daniyati N., Sapsudin A. Law Enforcement Professional Ethics: An Analysis of Legal Philosophy on Morality and Integrity in Law Enforcement Practice. *Jurnal Ilmiah Multidisiplin Indonesia (JIM-ID)*. 2025. Vol. 4. No. 11. P. 1760–1771. DOI: 10.58471/esaprom.v4i11
- [3] Гофман Ю. Б. Етика правоохоронної діяльності в світлі юридичної етики та філософії права. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 3. С. 433–438. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.05.3.64
- [4] Камінська Н. Добросесність: соціально-правовий зміст і значення для сучасних реформ. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2 (26). С. 32–41. DOI: 10.33270/02232602.32
- [5] Кравченко М. О., Кісліцина І. О. Роль професійної етики у попередженні корупції в правоохоронних органах (на прикладі органів поліції, прокуратури та Державного бюро розслідувань). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2025. № 4. С. 118–123. DOI: 10.32782/2408-9257-2025-4-17
- [6] Марченко О. Г., Онипченко П. М., Громико О. В. Правова освіта як основа формування професійної компетентності правоохоронця. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 49–51. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/20584>
- [7] Мердова О. М., Шишкарьова О. Г. Громадськість та медіа як суб'єкти контролю за дотриманням поліцейськими професійної етики. *Правовий часопис Донбасу*. 2025. № 2 (91). С. 94–99. DOI: 10.32782/2523-4269-2025-91-94-99
- [8] Носенко О., Кравець В. Імідж працівника поліції як чинник формування громадської довіри до правоохоронних органів. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. № 1 (29). С. 77–84. DOI: 10.33270/02252901.9
- [9] Пампура І. Професійно-особистісне самовдосконалення як чинник підвищення ефективності службової діяльності правоохоронців. *Юридична психологія*. 2025. № 2 (37). С. 103–110. DOI: 10.33270/03253702.11
- [10] Петрова Г. М. Основні цінності й принципи професійної етики поліцейського. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1 (19). С. 32–43. DOI: 10.33270/02201901.32
- [11] Середа О. Г., Свічкарьова Я. В. Основні аспекти деонтологічних засад правоохоронної діяльності. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2022. Вип. 13. С. 6–9. DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-6-9
- [12] Шамша І. В. Філософські засади професійної етики юристів та співробітників правоохоронних органів. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. Вип. 57. С. 250–254. DOI: 10.32782/apfs.v057.2025.40
- [13] Сорокіна Н. Г. Сутність етичної інфраструктури та її роль у процесі формування морально-етичних основ публічної служби. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 2 (58). С. 157–164. DOI: 10.34213/ap.20.02.18
- [14] Свічкарьова Я. В. Професійна етика у діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 76. Ч. 2. С. 75–78. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.76.2.12
- [15] Цуркан-Сайфуліна Ю. В., Марчук В. В., Кольба В. Г. Філософсько-правовий аспект діяльності правоохоронних органів: етичні та моральні дилеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 439–442. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-5/99
- [16] Василевська Т. Довіра як передумова та результат партнерських взаємовідносин та взаємодій між органами місцевого самоврядування та громадянами: етичні аспекти. *Влада та управління*. 2021. Вип. 8. С. 53–66. URL: <https://lib.intu.edu.ua/sites/default/files/2021-12/%D0%9C%D0%>

- B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%96.pdf
- [17] Василевська Т., Пятківський Р. Етичне лідерство в публічній службі: смисл і значущість феномену. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 2. С. 35–42. DOI: 10.15421/152116
- [18] Vasylevska T., Shevchenko S., Sydorenko N., Gradvyskyi V., Akimova L., Akimov O. Development of professional competence of public servants in the conditions of decentralization of public authority. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12. Issue 2. Special Issue XXIX. P. 61–66. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/23931/1/Vasylevska%2C%20T.%20Shevchenko%2C%20S.%20Sydorenko%2C%20N.%20Gradvyskyi%2C%20V.%20Akimova%2C%20L.%20%26%20Akimov%20O.%20%282022%29%20Development%20Of%20Professional%20Competence%20Of%20Public%20Servants%20In%20The%20Conditions%20Of%20Decentralization%20Of%20Public%20Authority%20%281%29.pdf>
- [19] Власенко С. Б. До проблеми формування професійної етики працівників Національної поліції України. *Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності Національної поліції України та закладів вищої освіти МВС*. 2024. С. 54–57. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5709b60d-7d41-4dd6-a008-a73d9ec8502f/content>
-

PETROVA Hanna

PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory, History and Philosophy of Law of the Educational and Scientific Institute of Law and Psychology National Academy of Internal Affairs
03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5964-1473>

Deontological and Ethical Dimensions of Professional Conduct of a Law Enforcement Officer

Abstract. The article examines the relationship between the deontological and ethical dimensions of the professional conduct of a law enforcement officer in the context of contemporary transformations of public administration, which are accompanied by increasing demands for the quality of exercising public authority and the level of trust in institutions. The relevance of the study is determined by the need to overcome the limitations of existing approaches to explaining professional conduct, which tend to focus either on normatively prescribed requirements or on value orientations, while overlooking the mechanisms that ensure the transition from norms and beliefs to actual behavior. The aim of the article is to provide a theoretical substantiation of the interrelation between the deontological and ethical dimensions of the professional activity of a law enforcement officer, to identify their analytical limits, and to develop an approach to explaining the mechanisms underlying the formation of stable behavioral practices. The methodological framework of the study is based on an interdisciplinary approach that combines the provisions of philosophy of law, applied ethics, public administration theory, and sociology. The study employs methods of theoretical analysis and synthesis, systemic and comparative analysis, conceptual modeling, and interpretation. The findings demonstrate that the deontological approach ensures normative clarity and predictability of professional conduct but does not explain the internal mechanisms of its implementation. At the same time, the ethical dimension reveals the significance of value orientation and conscious choice but does not guarantee their stable incorporation into behavior. It is substantiated that integrity, as an institutionally established criterion of proper conduct, does not exhaust its moral content and does not ensure its reproducibility in practice. The study argues for the expediency of considering professional conduct within the framework of an ethical infrastructure as a systemic formation that integrates normative, value-based, and behavioral components. The scientific novelty of the research lies in introducing the analytical concept of habitual personal self-regulation as a mechanism that ensures the long-term preservation of proper behavioral patterns, their predictability, and resilience to change across various professional situations. This concept makes it possible to explain the transition from normative prescriptions and ethical awareness to stable behavioral practice. The practical significance of the results lies in the possibility of applying them to improve approaches to the professional training of law enforcement officers, to develop the ethical infrastructure of professional activity, and to enhance the level of trust in law enforcement institutions as a factor of stability in the public security system.

Keywords: deontology; professional ethics; ethical infrastructure; habitual personal self-regulation; integrity; trust.